

Klassikeren

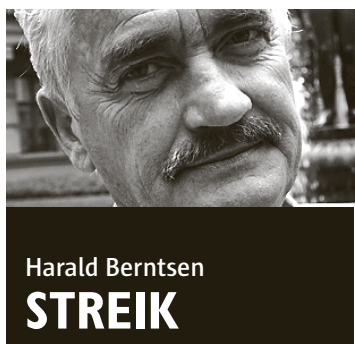
Det var slik det skulle vera! Det var sol på Folgefonna og sol på frukttræa og sol på hardingane [...] og streik på Zinken og sympatistreik på Karbiden og demonstrasjonstog som stengde heilårsvegen gjennom Tyssedal. Heile året! Ja, oddingane det var sanneleg min hatt friske folk det! Hurra for Zinken og Roger Albertsen og Claes Gill, for Karbiden og Nitriden og Cyanamiden også! Fram for norsk folkemål! Fram for eit fritt og sosialistisk Norge!

«Dalen Portland» (1977), Kjartan Fløgstad

Jonas Bals' streikehistorie nedtoner hvordan samarbeidet mellom Ap,

Fred er ei det beste

Harald Berntsen
STREIK

Jonas Bals skal ha all ære for å ha gitt en første oversikt over de fleste viktigste streikene i Norge de siste 150–200 åra med boka «Streik!» Den bringer et vell av opplysninger og erfaringer som vil være til nytte og inspirasjon i arbeiderkamp den dag i dag. Men den trenger en kritisk lesning som særlig bør ta utgangspunkt i det Bals sa da den blei lansert: Uten streik er ikke fagforeningene verdt en dritt. En slik uttalelse står i et klart motsetningsforhold til mangelen på kritisk omtale og analyse i boka av den såkalte norske modellen, som særlig toppene i LO og i Norsk Arbeidsgiverforening, N.A.F. (i dag NHO) i fellesskap har bygd opp. Begrensningene i adgangen til å streike har i over 100 år gjort det nødvendig for arbeiderne å føre kampen for sine interesser på tvers av både lover, avtaler og sine egne valgte ledere.

Denne mangelen viser seg ikke minst i det utvalget Bals har gjort av andres tidligere forskningsresultater og framstillinger som han i et oversiktsverk av denne typen stort sett måtte basere seg på.

Det første Bals ikke går nærmere inn på, er fredsplikta i de fireårige bindende

avtaleperiodene som Jern- og Metallarbeiderforbundet gikk foran med å inngå med arbeidsgiverne i den første Verkstedoverenskomsten fra 1907, og som i praksis blei lovbeskytta i den første Arbeidstvistloven fra 1915, mot angrep fra en voksende fagopposisjon.

Bals gjør riktig nok, med stor fortjeneste, utstrakt bruk av Paul Knutsens doktorgradsavhandling «Korporatisme og klassekamp» fra 1994, der Knutsen dokumenterer utviklinga av samarbeidet mellom LO- og N.A.F.-ledelsen i perioden fra 1913 til 1930. På den andre sida hopper han i omtalen av den harde og viktige ulovlige jernstreiken i 1923–1924 bukk over Inger Bjørnhaugs hovedoppgave om konflikten, der arbeiderne i praksis nærmest anvendte de samme retningslinjene for ulovlig aksjon som først kom på trykk i Den røde faglige Internasjonals såkalte Strassburgertser fem år etter, men til slutt blei utmanøvrert av ledelsen i eget forbund og i LO, som ville ofre streiken til fordel for å få Arbeidsgiverforeninga med på et classesamarbeid om å gjenreise den kriseridde kapitalismen. Det Martin Tranmæl-redigerte Arbeiderbladet konkluderte da også streiken med at det jamne byggende arbeidet var viktigere enn de store kampene, og at først måtte «landet», det vil si kapitalismen, ut av krisa.

I behandlinga av den ulovlige bygningsstreiken i 1928 unnlater Bals å komme inn på at den blei ført på tvers av

ikke bare arbeidstvistloven og spesielt den tvungne voldgifta som regjeringa greip inn med, men også i strid med både ledelsen i Bygningsarbeiderforbundet og ledelsen i LO, som begge fordømte streiken og forgoes prøvde å beordre de streikende tilbake på jobb. Dermed får Bals heller ikke med seg at streiken ikke bare vant fram mot arbeidsgivernes krav om lønnsnedslag, den førte også til at ingen borgerlig regjering i resten av mellomkrigstida

våga å gripe inn i streiker med tvungen voldgift. Streiken hadde vist at arbeiderne ikke lenger hadde respekt for det lovverket som skulle beskytte det bestående.

Bygningsstreiken bidro dermed sterkt til at Arbeidsgiverforeninga på ny begynte å gå bort fra sine framstøt på 1920-tallet for å få knust fagorganisasjonen, til endelig å si ja takk til LOs invitasjoner til classesamarbeid. Det endte med inngåelsen av den første Hovedavtalen mellom LO og N.A.F. i 1935, der fredsplikta i avtaleperiodene

og de øvrige alminnelige bestemmelsene i Verkstedoverenskomsten blei gjort gjeldende i hele privat sektor. Men nå vel å merke ikke lenger som gjenstand for avstemninger ved tariffoppjøra.

På dette trinnet i historia avstår Bals fra å komme inn på at da Kommunistpartiet

ved valget i 1930 falt helt ut av Stortinget, kunne de ledende kreftene i N.A.F. konstatere at Arbeiderpartiet med Tranmæl i spissen ikke lenger trengte å konkurrere med dette partiet om å være mest revolusjo-

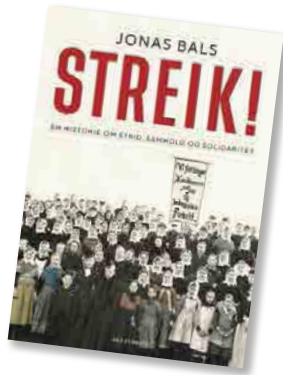
FAKTA

Den norske modellen:

■ I høst utga historiker, Klassekampen-skribent og LO-rådgiver Jonas Bals boka «Streik! En historie om strid, samhold og solidaritet», en historisk framstilling av arbeidskonflikter og streiker i Norge.

■ I denne teksten skriver Harald Berntsen at Bals i boka underslår at samarbeidet mellom Ap, LO og NHO – «den norske modellen» – har begrenset streikemulighetene, og at LO historisk sett har motarbeidet ellers effektive ulovlige streiker.

■ Berntsen er historiker.

Jeg er dypt bekymret over meldingene om Kellogg's' planer om å erstatte streikende arbeidere. Det er et eksistensielt angrep på fagforeningene og deres medlemmers jobb og levebrød.

USAS PRESIDENT JOE BIDEN OM STREIKEN VED NÆRINGSMIDDELGIANTEN KELLOGG'S, 10. DESEMBER

LO og arbeidsgiverne har gjort arbeiderkampen mindre effektiv.

mens redningsplanke, men på den sosialdemokratisk dominerte arbeiderbevegelsen. De forlangte bare at LO-ledelsen sørge for å sentralisere makta i organisasjonen for å opprettholde ro og orden i arbeidslivet. Kravet ble innfridd i vedtaka på LO-kongressen i 1934, noe Bals ikke kunne ha unngått å komme inn på hvis han hadde tatt for seg Kari Østvedts historiske hovedoppgave om kongressen fra 1971.

Dermed var grunnlaget lagt for ei videre utvikling av den «norske» modellen, og de borgerlige partia trakk tilbake sine dels Mussolini- og Hitler-inspirerte forsøk på å gripe inn i LOs indre anliggende med offentlige regler for hvor høy deltakelse og hvor stort flertallet måtte være for at avstemninger om tarifforslag skulle godkjennes, krav som var mindre strenge enn de LO påla seg sjøl i sentraliseringsvedtaka på kongressen i 1934.

Denne snedige manøveren er ikke omtalt av Bals, heller ikke at en fortvilt Johan Nygaardsvold i Arbeiderpartiets første varige regjering fra 1935 holdt på å gå av som statsminister i frustrasjon over at LO-ledelsen ikke fullt ut klarte å holde medlemmene i tømme, men sammen med N.A.F måtte tåle en bølge av ulovlige streiker under de bedre konjunkturerne i 1936 og 1937.

Sympatiaksjoner

er et anna fenomen Bals i høy grad ser bort fra, trass i at det var det viktigste kampmiddelet som Tranmæl og Fagopposisjonen i 1911 ville supplere streikevåpenet med. Fra etterkrigstida har han for eksempel ikke med den avgjørende rolla som Transportarbeiderforbundet spilte da arbeiderne ved utstyrsbedriften Bekken og Strøm i Gjøvik vant fram med kravet om tariffavtale, og heller ikke moteksempelet, nederlaget for det samme kravet ved maskinentreprenørbedriften Pettersen og sønn på Jevnaker, der det dro ut i evighet med effektive sympatiaksjoner fra Arbeidsmandsforbundets side.

Underbetoninga av viktigheten av sympatiaksjoner opptrer hos Bals samtidig

med at han er ganske taus om den stadig sterkere begrensninga av *adgangen* til sympatiaksjoner som LO og NHO er blitt enige om å gjennomføre i Hovedavtalen, og som betyr at det er blitt mer og mer nødvendig å gå på tvers av loven.

Like verdt å legge merke til i Bals' bok er den nesten skrikende tausheten om utviklinga av den «norske» modellen i de første sju åra etter andre verdenskrig, da den, særlig strengt fram til 1949, blei håndheva med permanent tvungen lønnsnemnd. Hvis ledelsene i LO og N.A.F ikke blei enige, gikk tariffoppgjøra automatisk

Han går ikke nærmere inn på hvordan streikene blei motarbeida av LO-toppen og tillitsvalgte, men har med at LO og NHO i Hovedavtalen har forsøkt å svare på de ulovlige streikene med nye bestemmelser som gjør det vanskeligere å komme unna erstatningsansvar med å erstatte sittende foreningsstyret med særskilt valgte streikekomiteer.

Bals forteller heller ikke hele historia om de ulovlig streikende ovnshusarbeiderne ved Electric Furnace Company i Sauda, som sammen med streiken på Norgas bevisst sikta mot å sprengre i

gen lønnsnemnd, og av at streikende ISS-ansatte reinholdsarbeidere ved Ikea på Billingstad i 2010 fikk streng beskjed fra sin egen forbundsledelse i Norsk Arbeidsmandsforbund om ikke å gå til aksjon mot streikebryteriet fra uorganiserte reinholdsselskap. Etter at Arbeiderpartiet i 1999 hadde sørge for å slippe bemanningsselskapa løs, var streikebryteriet derimot fullt lovlig. Også denne problematikken glimrer med sitt fravær i Bals' bok.

Bals siterer Kværner-sjefen Fredrik Hiorth, som i 1894 tok til orde for at arbeiderne og kapitalistene måtte innlede et classesamarbeid «for å kunne bestå i kampen mot den felles tuktemester: verdenskonkurransen». Bals later til å synes det er noe gammelmodig, men innholdsmessig er det ikke det spor mer gammelmodig eller paternalistisk enn henvisninga til konkurransen på verdensmarkedet i begrunnelsen for moderasjonslinja eller det såkalte solidaritetsalternativet til Gro Harlem Brundtland og Yngve Hågensen fra 1987 til 1993.

I motsetning til det også Bals framhever som formålet, førte dette til en etterkrigsrekord i arbeidsløshet på 180.000 våren 1993, og deretter, med økte oljepriser og gode tider for øvrig norsk eksportindustri, ingen større reduksjon i ledigheten enn til cirka 100.000.

Samtidig førte det til sterkt økende ulikhet mellom lønns- og eierinntekter, noe som i 2000 resulterte i at arbeiderne i privat sektor ikke ville ha mer av Hågensens moderasjon, men stemte ned det foreliggende tarifforslaget og gikk til en streik som i praksis ikke, som Bals sier, blei leda av en skuffa Hågensen, men på en glitrende måte av den opposisjonelle lederen i Transportarbeiderforbundet, Per Østvold.

Lenger har vi ikke kommet, vi er vel snarere på svært mange måter tilbake på startstreken. Men når den nye starten kommer i form av et opprør mot det sterkt stigende reallønnsnedslaget som de ledende organer i LO nesten enstemmig har vedtatt å gå med på de siste åra, er det avgjørende viktig at en særlig tar lærdom av de historiske erfaringene som Bals ikke har med i boka si.

Harald Berntsen

Jonas Bals' svar

«Ingen borgerlig regjering i resten av mellomkrigstida våga å gripe inn i streiker»

videre til tvungen lønnsnemnd. Dette kunne Bals ha gitt en opplysende illustrasjon av hvis han hadde basert seg på Paul Knutsens hovedoppgave fra 1971 om den seks ukers ulovlige streiken på Hydro på Herøya i 1948, foruten på den etterfølgende debatten i flere nummer av Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie for 1977 til 1980.

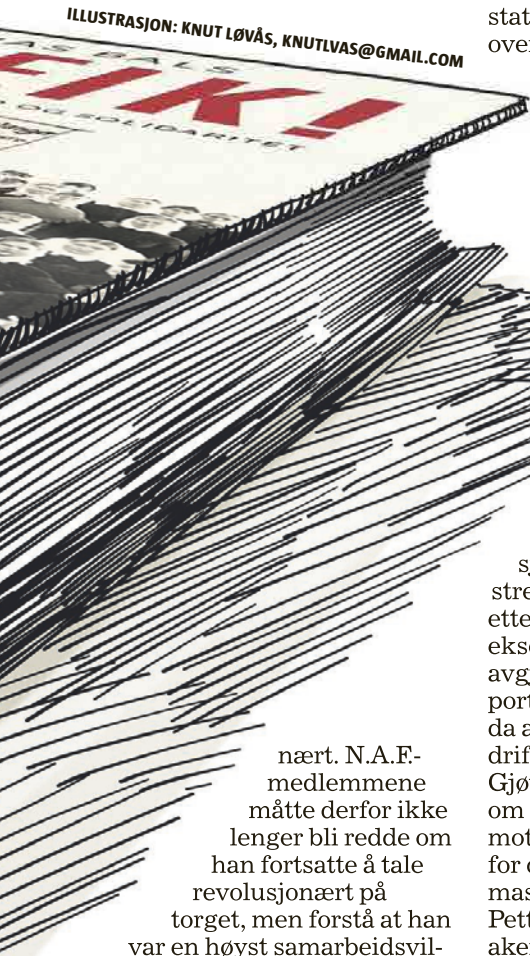
Bals slår riktignok fast at den «norske» modellens utgave i Sverige førte til at gruvearbeiderne i Kiruna ikke en eneste gang på 20 år fra 1948–49 fikk stemme over egne tariffavtaler. Og han følger opp med å fortelle at da de i 1969 hadde fått nok av sitt eget forbundstyres diktatur og gikk til ulovlig streik, vant de spontan sympati og økonomisk støtte i Norge, særlig fra arbeiderne i Norsk Kjemisk, som ved Norgas i Oslo og i den elektrometallurgiske industrien i Odda og i Sauda i 1970 blei inspirert til å følge opp med en lignende bølge av ulovlige streiker som Kiruna-konflikten innleda i Sverige.

stykker nok et samordna oppgjør som de ikke ville ha noen innflytelse på. De streikende sa åpent at motparten gjerne måtte stevne streiken inn for arbeidsretten, arbeiderne ville uansett gi blaffen og ikke møte fram i retten, men bare fortsette streiken til de vant fram. Eller historia om hvordan både heismontørene og telefonsentralmontørene i formelt sett lovlig streiker i det forbundsvisse oppgjøret i 1974 sa at de ikke ville bry seg om tvungen lønnsnemnd, men fortsette kampen til krava var innfridd.

Slik unngår Bals å informere leserne om at det ikke i noen av disse tilfella blei gjennomført arbeidsrettssak eller tvungen lønnsnemnd. De streikende hadde dermed vist at det er opp til dem sjøl å unngå at streikevåpenet blir satt ut av funksjon ved hjelp av slike tiltak.

Dét er en lærdom det er all grunn til å holde fast ved, for eksempel sett i lys av at den rødgrønne Stoltenberg-regjeringa på 2010-tallet greip inn i ei rekke streiker med tvun-

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVS@GMAIL.COM

nært. N.A.F.-medlemmene måtte derfor ikke lenger bli redde om han fortsatte å tale revolusjonært på torget, men forstå at han var en høyst samarbeidsvillig og pålitelig partner.

Til forskjell fra sine klassefeller i Italia og Tyskland, satsa borgerskapet i Norge ikke på fascismen, det vil si Quisling, som kapitalis-